

УДК 336. 7

Кузьмак О. М.,*кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту ПВНЗ "Європейський університет", м. Рівне*

ПРИНЦИПИ БАНКІВСЬКОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті досліджено необхідність банківського ризик-менеджменту, виділено його принципи задля чіткого розуміння сутності банківського ризик-менеджменту та відповідно ефективного управління банківськими установами.

Ключові слова: *ризик, ризик-менеджмент, управління ризиками, банківський ризик-менеджмент, принципи ризик-менеджменту.*

В статье исследованы необходимость банковского риск-менеджмента, выделены его принципы ради четкого понимания сущности банковского риск-менеджмента и соответственно эффективного управления банковскими учреждениями.

Ключевые слова: *риск, риск-менеджмент, управление рисками, банковский риск-менеджмент, принципы риск-менеджмента.*

The article examines the need for banking risk management, with emphasis on its principles to understanding of banking risk management and effective management in accordance banks.

Key words: *risk, risk management, risk management, bank risk management, risk management principles.*

Постановка проблеми. Діяльність банківських установ повсякденно наражається на різноманітні ризики, які можуть призвести або до фінансових втрат, або до отримання додаткових прибутків. Практика показує, що банківські ризики при їх багаточисельності відображають специфіку діяльності кредитної установи, вони виникають від дії чи бездіяльності керівництва та працівників, затримки або помилковості прийнятих рішень. У будь-якому випадку їх наявність потребує від банку ціленаправленої діяльності, а не набору окремих рішень та дій, а також визначеної, чіткої системи управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти проблеми формування системи ризик-менеджменту в банках висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема А. О. Старостіної [1], Л. О. Примостки [2], В. В. Вітлінського [3], В. Т. Севрук [4], О. Нетікіної [5] та ін. Згадані вчені зробили значний внесок у розробку теоретичних та практичних аспектів аналізу банківських ризиків. Однак дослідження методоло-

гічних підходів до системи ризик-менеджменту в банківських установах, а саме до виокремлення принципів, не знайшли достатнього відбиття у вітчизняній літературі. Саме тому на сучасному етапі виникає необхідність у дослідженні ролі та необхідності ризик-менеджменту в забезпеченні фінансової стійкості комерційних банків.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення та систематизація принципів банківського ризик-менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Донедавна проблемам банківського ризику не приділялося відповідної уваги. Адже протягом майже шестидесятилітнього періоду банки у своїй діяльності не відчували значних ризиків. Це було пов'язано з тим, що починаючи з 1930-х рр., банківська система була у державній власності та працювала в основному з державними підприємствами та організаціями. Державна форма власності в народному господарстві означала, що по зобов'язаннях позичальників перед банками в результаті відповідала держава в особі міністерств та відомств. Безмежна платоспроможність та ліквідність держави в умовах неконвертуємості національної валюти та закритої економіки захищали банки від ризиків, сприяли до зведення до мінімуму роботу фінансово-кредитних установ з підтримання своєї ліквідності [6, с. 7]. В результаті таких подій були втрачені досвід та навички розпізнавання, оцінки та контролю банківських ризиків у внутрішньогосподарській діяльності радянських банківських установ.

Новий економічний механізм, який був приведений у дію Законом “Про банки та банківську діяльність”, привів до суттєвих змін у банківській сфері. А створення комерційних, спеціалізованих та кооперативних банківських установ привело до децентралізації кредитних ресурсів, відокремило емісійну діяльність від кредитної. Створена дворівнева банківська система суттєво змінила “Ощадбанк” та інші кредитні установи, а поява ринкових відносин зробила діяльність банків невіддільною від ризиків. У цілому банківська система є мало захищеною від величезної кількості ризиків, в тому числі і системних. Так, для банківського бізнесу, з огляду на специфіки його продукту, ризик є обов'язковим та неодмінним явищем. На сучасному етапі в умовах загострення конкуренції між банківськими установами увага до банківських ризиків суттєво зростає. А банківські установи частіше проводять все більш ризикові операції.

Ефективність банківського ризик-менеджменту залежить від вибору керівництвом банківської установи принципів, які враховуватимуться при управлінні працівниками та менеджерами банку.

Принцип (від лат. “Principium” – початок, основа) визначається як: основне вихідне положення будь-якої науки, теорії, тощо. Тобто з цього визначення можна стверджувати, що принципи є початком теорії, в нашому випадку – методології банківського ризик-менеджменту.

Більшість вчених виділяє принципи управління ризиками, або ототожнює їх з принципами ризик-менеджменту. Крім того, серед вітчизняних

науковців немає єдності навіть щодо виділення принципів управління ризиками. Так, у праці [2, с. 39] авторами виділені такі принципи управління ризиками: забезпечення інтересів зацікавлених сторін, повнота охоплення, безперервність, відповідність, об'єктивність.

Автори [7, с. 282; 8, с. 128] у своїх працях виокремлюють такі принципи в управлінні банківськими ризиками:

1) прогнозування чинників виникнення ризиків та можливих збитків у результаті даних ризиків;

2) необхідність зменшення ризиків;

3) відповідальність керівників та співробітників за формування політики і механізмів управління ризиками;

4) контроль за ризиками повинен проводитися усіма підрозділами і службами банку.

Що стосується даних виокремлених принципів, то, на нашу думку, контроль за ризиками не можна відносити до принципів, а швидше до функцій ризик-менеджменту, адже це функціональна складова робочого процесу, яка нічого спільного з принципами як необхідними елементами категорії "банківського ризик-менеджменту" не має.

Крім того, багато авторів виокремлюють такі принципи управління ризиками, як:

– не можна ризикувати великим заради малого;

– не варто ризикувати більше, ніж наявність власного капіталу;

– потрібно наперед думати про кінцеві результати впливу ризику [3; 9]. Виділені тези, на нашу думку, варто трактувати як правила або ідеологію банківського ризик-менеджменту, адже кожен керівник, менеджер або працівник банку повинен постійно пам'ятати та дотримуватися їх у своїй діяльності задля забезпечення фінансової стійкості банківської установи.

Цікавим є підхід інших авторів, які виділяють принципи не управління ризиками, а саме ризик-менеджменту.

Так, у праці [5, с. 53] автор виокремлює такі принципи ризик-менеджменту: командність, інформативність, прогнозування, документарність. Принцип командності автор трактує як спільну кооперацію зусиль працівників та адміністрації. Принцип прогнозування пояснює автор так, що завжди може бути ймовірність гіршого сценарію розвитку подій, тому необхідно прогнозувати наслідки ризику. Що стосується принципу інформативності, то автор пояснює його як необхідність наявності повної інформованості про можливі ризики та їх наслідки. Принцип документарності пояснюють необхідністю рестрації усіх етапів управління фінансовими ризиками.

Наведений аналіз наукових думок щодо виділених принципів показав: відсутність уніфікації назв принципів; невідповідність назв та тлумачень принципів; уособлення в понятті "управління ризиками" поняття "ризик-менеджменту", що є не допустимим.

На нашу думку, зважаючи на те, що поняття “управління банківськими ризиками” та “банківський ризик-менеджмент” є різними за своєю сутністю, то відповідно, необхідно вирізняти і їх методологію, а не ототожнювати принципи різних за своєю сутністю понять та процесів. Саме тому необхідно виокремити принципи банківського ризик-менеджменту. Так, на наш погляд, принципами банківського ризик-менеджменту є: командність, безперервність, документарність та адекватність реакції.

Принцип документарності охарактеризований вище. Принцип адекватності реакції передбачає необхідність адекватно і швидко реагувати на зміни, що виникають внаслідок ризику. Принцип безперервності (управління ризиками – безперервний процес аналізу ситуації та оточення, в яких виникають ризики і прийняття управлінських рішень щодо впливу на самі ризики. Що стосується принципу командності, то це в першу чергу принцип банківського ризик-менеджменту і полягає він у поєднанні зусиль усіх працівників та керівників при управлінні банком з урахуванням ризиків.

Окрім вже виділених принципів, пропонуємо виокремити ще такі принципи ризик-менеджменту, як: дієвість, системність, оперативність та врахування при розробці стратегії.

Принцип дієвості полягає в тому, що банківський ризик-менеджмент повинен активно впливати на процес діяльності банку в управлінні банківськими ризиками, своєчасно виявляючи, оцінюючи та приймаючи адекватні управлінські рішення щодо виявлених ризиків.

Принцип системності полягає в тому, що ризик-менеджмент повинен мати системний підхід, при якому кожний ризик, який досліджується, повинен розглядатися як система, що включає низку взаємопов'язаних зв'язків як внутрішніх, так і зовнішніх.

Принцип оперативності, на нашу думку, полягає у вмінні менеджерів банківської установи швидко та чітко оцінювати ризикові ситуації та приймати адекватні управлінські рішення і втілювати їх у життя.

Принцип врахування при розробці стратегії полягає у необхідній відповідності тактичних планів щодо ідентифікації та оцінці усіх можливих ризиків, які відповідали б та узгоджувались зі стратегічними цілями банку. Це дозволить сформувати більш зважену оцінку ситуації та оптимізувати потребу у ресурсах, необхідних для забезпечення безперервної діяльності банку.

Висновки. Варто зазначити, що у принципах управління банківськими ризиками варто виділити такі: об'єктивності, максимізації, прогнозованості, комплексності, інформативності та інтеграції.

Принцип об'єктивності полягає у тому, що процедури процесу управління ризиками повинні забезпечувати об'єктивний характер ідентифікації, оцінювання та моніторингу ризиків [2, с. 39].

Принцип максимізації передбачає прагнення до найширшого аналізу,

використання методів та моделей, задля виявлення й оцінки можливих причин і чинників виникнення ризику [3, с. 318].

Принцип прогнозованості полягає у необхідності застосування усіх можливих методів прогнозного аналізу задля прогнозування наслідків ризику.

Принцип інформативності полягає у необхідності наявності повної інформованості про можливі ризики та їх наслідки [5, с. 53].

Принцип інтеграції, на нашу думку, полягає у впровадженні всіх можливих методів та моделей для оцінки ризиків у щоденну роботу з попередження кризових ситуацій та своєчасного і точного використання технологій управління ризиками.

Оскільки система ризик-менеджменту в цілому проходить період становлення, а банківського зокрема, тому цілком імовірно, що в подальшому зазначена система принципів і банківського ризик-менеджменту й управління банківськими ризиками може бути доповнена та розширена.

Література:

1. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : Кондор, 2004. – 92 с.
2. Управління банківськими ризиками: Навч. посіб. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
3. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку / В. В. Вітлінський. – К. : "Знання", 2000. – 325 с.
4. Севрук В. Т. Банковские риски. / В. Т. Севрук. – М. : "Дело ЛТД", 1994. – 72 с.
5. Нетыкина О. Управление рисками / О. Нетыкина // Финансовый директор. – 2004. – № 10. – С. 53-57.
6. Иода Е. В. Классификация банковских рисков и их оптимизация / Е. В. Иода, Л. Л. Мешкова. – Тамбов, 2002. – 120 с.
7. Тэпман Л. Н. Риски в экономике: Учеб. пособие / Л. Н. Тэпман. – М. : ЮНИТИ, 2002. – 380 с.
8. Блуффорд Х. Банковское дело и финансовое управление рисками / Х. Блуффорд, Маргарет Е. Озиус. – Вашингтон: Институт экономического развития Мирового банка, 1992. – 266 с.
9. Плиса В. Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства / В. Й. Плиса // Фінанси України. – 2001. – № 1 – С. 67-72.